

de rust mede bepaald. In den rusttijd heeft de arbeider in de eerste plaats noodig verstrooïing, meer dan lichamelijke rust. De scherp gerichte aandacht gedurende den werkdag vraagt om het correctief van een diffuse aandacht in de rust-uren, in den avond. En daar is het lichte volksvermaak van heden juist op gesteld. Concentratie van de aandacht op een geestelijk goed kan moeilijk worden verwacht van iemand, die zich den geheelen dag heeft moeten inspannen om het tempo van zijn machine bij te houden.

III.

Als men wil spreken over gemeenschap en technisch product en over de wisselwerking tusschen beide, die ongetwijfeld bestaat, dan treedt aanstonds de vraag naar voren: wat is de cultuurwaarde der tegenwoordige technische ontplooiing?

Wat is cultuur? Eenige definities van dit zoo lastige begrip zullen U niet onbekend zijn. Maar wij kunnen hier waarschijnlijk volstaan met het noemen van een wezenlijk kenmerk. En als zoodanig zou ik willen stellen: Cultuur is in opgaande lijn, als in het zich ontwikkelende denken van de gemeenschap de onveranderlijke dingen het primaat hebben boven de veranderlijke. Dat komt hier op neer, dat de toevallige verschijningsvormen van het leven worden onderscheiden van het leven zelve. Dat de appreciatie van het kennen een hoogere is dan de waardeering voor het stoffelijke kunnen. Christendom en Humanisme zullen zich beide kunnen vinden in het zoeven gestelde criterium van opgaande cultuur. Maar natuurlijk is er verschil. De cultuur wordt tot een Christelijke, als de onveranderlijke dingen worden gekend uit de Openbaring Gods en uit de werking van den Heiligen Geest.

Wat is de cultuurwaarde der tegenwoordige techniek? En de Christelijke cultuurwaarde?

Wij zagen, dat het technische scheppen onverdroten voortgaat, zoolang er slechts een werkbasis is. Het aantal mogelijkheden in het rijk der technische ideeën kunnen wij niet zien als onbepaald groot. De beheersching van de natuur zal steeds doorgaan, en zal in het zich ethisch positief en negatief uitwerken der technische vindingen Gods Raad dienen tot behoud of verderf der menschenkinderen.

Hoe staat het nu met dien zaakdienst? Is dat werkelijk steeds een dienst van den eenen mensch aan den anderen? Het begrip dienst beteekent voor Ford niet anders dan ten top gevoerde productie tegen de laagst mogelijke prijzen. Daar zit zeker een element van dienst in. Maar worden er door den zaakdienst in zijn geheel genomen reële behoeften bevredigd? Is de zaakdienst er één, waarvan men de noodzakelijkheid kan inzien? Men beschouwe den stroom van waren, die zich de laatste jaren over de wereld heeft uitgestort. De groote steden, die in haar kern niet anders zijn dan magazijnen tot den nok gevuld met waren. Worden al deze waren